

Processrättsliga frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlar utskottet 30 motionsyrkanden som har väckts under den allmänna motionstiden 2010 och som huvudsakligen handlar om frågor som ligger inom ramen för processrätten. Motionerna avser bl.a. olika förundersökningsfrågor samt frågor om rättshjälp och nämndemän. Samtliga motioner avstyrks.

I betänkandet finns tio reservationer (S, MP, SD, V).

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	5
Ärendet och dess beredning	5
Utskottets överväganden	6
Rättshjälpsfrågor	6
Frågor som rör förundersökningen	8
Straffansvar för osanna uppgifter	8
Straffnedsättning för misstänkta som medverkar i brottsutredningen	9
Begränsning i förundersöknings- och åtalsplikten	10
Hemliga tvångsmedel	11
Särskild företrädare för barn	13
Kameraövervakning	15
Frågor som rör domstolsförhandlingar	16
Förbudet mot bildupptagning och bildöverföring	17
Anonyma vittnen	18
Nämndemän	20
Domare	24
Skiljeförfaranden	25
Särskilt organ för prövning av ansökningar om resning	27
Reservationer	30
1. Översyn av rättshjälpslagen m.m., punkt 1 (S, MP, V)	30
2. Straffansvar för osanna uppgifter under förundersökningen, punkt 3 (SD)	30
3. Straffreduktion för den som medverkar till att lösa brott, punkt 4 (S, SD)	31
4. Förundersökningsbegränsning, punkt 5 (S)	31
5. Hemliga tvångsmedel, punkt 6 (SD)	32
6. Enklare regler för kameraövervakning, punkt 8 (SD)	32
7. Anonyma vittnen i domstol, punkt 11 (SD)	33
8. Ett minskat nämndemannainflytande, punkt 12 – motiveringen (SD)	33
9. Nämndemännens ersättning, punkt 13 (S, V)	33
10. Pensionsåldern för justitieråd, punkt 14 (SD)	34
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	35
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010	35

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Översyn av rättshjälpslagen m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2010/11:Ju256, 2010/11:Ju268 och 2010/11:Ju295.

Reservation 1 (S, MP, V)

2. Rättshjälp i vissa typer av mål

Riksdagen avslår motionerna 2010/11:K402 yrkande 2, 2010/11:Ju228 och 2010/11:Ju254.

3. Straffansvar för osanna uppgifter under förundersökningen

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju250.

Reservation 2 (SD)

4. Straffreduktion för den som medverkar till att lösa brott

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju293 yrkande 5.

Reservation 3 (S, SD)

5. Förundersökningsbegränsning

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju293 yrkande 6.

Reservation 4 (S)

6. Hemliga tvångsmedel

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju344 yrkandena 4 och 5.

Reservation 5 (SD)

7. Tidsfristen för att informera vårdnadshavare om att en särskild företrädare för barn har förordnats

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju359.

8. Enklare regler för kameraövervakning

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju279.

Reservation 6 (SD)

9. Tillståndskrav för s.k. åtelkamera

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju304.

10. Fotograferingsförbudet i domstolarna m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2010/11:Ju225 yrkandena 1 och 2 samt 2010/11:Ju283.

11. Anonyma vittnen i domstol

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju263 yrkande 2.

Reservation 7 (SD)

12. Ett minskat nämndemannainflytande

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju223.

Reservation 8 (SD) – motiveringen

13. Nämndemännens ersättning

Riksdagen avslår motionerna 2010/11:Ju284, 2010/11:Ju314, 2010/11:Ju413 och 2010/11:Ju414.

Reservation 9 (S, V)

14. Pensionsåldern för justitieråd

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju350.

Reservation 10 (SD)

15. Individuella löner för domare

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju357.

16. Skiljeförfaranden

Riksdagen avslår motion 2010/11:Ju351 yrkandena 1–3.

17. Oberoende resningsnämnd m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2010/11:Ju206 och 2010/11:Ju376.

Stockholm den 3 februari 2011

På justitieutskottets vägnar

Morgan Johansson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Morgan Johansson (S), Johan Linander (C), Krister Hammarbergh (M), Ewa Thalén Finné (M), Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Helena Bouveng (M), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Patrick Reslow (M), Caroline Szyber (KD), Kent Ekeroth (SD), Carl-Oskar Bohlin (M), Mattias Jonsson (S), Roger Haddad (FP), Agneta Börjesson (MP) och Jens Holm (V).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

Utskottet behandlar 30 motionsyrkanden som har väckts under den allmänna motionstiden 2010 och som huvudsakligen handlar om frågor som ligger inom ramen för processrätten. Motionerna avser bl.a. olika förundersökningsfrågor samt frågor om rättshjälp och nämndemän. Samtliga motioner avstyrks.

I betänkandet finns tio reservationer.

Utskottets överväganden

Rättshjälpsfrågor

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om rättshjälp.

Jämför reservation 1 (S, MP, V).

Motionerna

Motionärerna i Ju256, Ju268 och Ju295 (samtliga S) efterlyser en översyn av rättshjälpslagen. Motionären i Ju256 anför bl.a. att rättshjälp inte beviljas i ärenden om bodelning kan få orättvisa konsekvenser. Motionären i Ju295 anser att rättshjälpslagen borde anpassas till dagens förhållanden när det gäller vårdnadstvister och liknande.

Även motionärerna i Ju228 (M), Ju254 (FP) och K402 (M) yrkande 2 efterfrågar en utökad rätt till rättshjälp i vissa avseenden. I motion Ju228 efterfrågas en översyn av enskildas rätt till rättshjälp i förvaltningsrättsliga mål. Enligt motionären i Ju254 bör rättshjälpen utökas så att en enskild arbetstagare som har drabbats av kränkande särbehandling kan få ekonomisk hjälp i en tvist som gäller särbehandlingen. I motion K402 efterfrågas en utredning av möjligheten att ge rätt till rättshjälp i mål vid fastighetsdomstolar.

Bakgrund

Rättshjälpslagen

Rättshjälpslagen (1996:1619) har till syfte att fungera som ett yttersta skyddsnät för den som inte kan få rättsligt bistånd på annat sätt. Rättshjälpen är subsidiär till rättsskyddet i privata försäkringar. Det innebär att den som har en rättsskyddsförsäkring eller något annat liknande rättsskydd inte får beviljas rättshjälp (9 § första stycket). Den som inte har något rättsskydd, men som borde ha haft det med hänsyn till sitt försäkringsskydd i övrigt eller till sina personliga och ekonomiska förhållanden, får beviljas rättshjälp endast om det finns särskilda skäl (9 § andra stycket).

En grundläggande förutsättning för att rättshjälp ska beviljas är att den rättssökande behöver juridiskt biträde och att detta behov inte kan tillgodoses på något annat sätt (7 §). Som en allmän förutsättning gäller vidare att det är rimligt att staten bidrar till kostnaderna med hänsyn till angelägenhetens art och betydelse, tvisteföremålets värde samt omständigheterna i övrigt (8 §).

Rättshjälp får inte beviljas personer vilkas ekonomiska underlag överstiger 260 000 kr (6 §). Med ekonomiskt underlag avses den rättssökandes beräknade årsinkomst efter att hänsyn har tagits till underhållsskyldighet, förmögenhetsförhållanden och skuldsättning (38 §).

I 10–12 §§ rättshjälpslagen finns föreskrifter om vissa begränsningar i rätten till rättshjälp. Enligt dessa bestämmelser får rättshjälp bl.a. inte beviljas i inskrivningsärenden enligt jordabalken, i ärenden om fastighetsdeklaration eller i mål och ärenden om fastighetstaxering. Rättshjälp får inte heller beviljas i en angelägenhet som rör bodelning utom när det gäller klander av bodelning. I angelägenheter som rör äktenskapsskillnad och frågor som hänger samman med denna samt i angelägenheter som rör underhåll till barn krävs det särskilda skäl för att rättshjälp ska beviljas.

Utvärdering av rättshjälpslagen

Regeringen gav 2007 i uppdrag åt Domstolsverket att utvärdera rättshjälpslagen. Syftet med utvärderingen var att skapa ett underlag för ställningstaganden till eventuella förändringar av rättshjälpsystemet. Särskilt avseende skulle fästas vid de effekter som regelverket har för de rättssökande. I utvärderingen skulle bl.a. rättshjälp i familjemål och den statliga rättshjälpens förhållande till privata rättsskyddsförsäkringar uppmärksammas särskilt.

Uppdraget redovisades i mars 2009 (DV-rapport 2009:2). Domstolsverket har i rapporten lämnat förslag på åtgärder som bl.a. stärker den rättssökandes rätt. Bland annat föreslås att småföretagare ska ha rätt till rättshjälp i större omfattning än vad som gäller i dag och att Försäkringskassan ska få i uppdrag att hjälpa föräldrar med beräkningen av underhållsbidrag. Vidare föreslås att kravet på särskilda skäl i angelägenhet som rör underhåll till barn tas bort. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

Tidigare utskottsbehandling

I april 2009 behandlade utskottet ett antal motioner om rättshjälpslagen (bet. 2008/09:JuU24 s. 24–27). Utskottet avstyrkte samtliga motioner med hänvisning till att regeringens beredning av DV-rapport 2009:2 inte borde föregripas.

I januari 2010 behandlade utskottet en motion om översyn av rättshjälpslagen. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning och avstyrkte motionen.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan har Domstolsverket utvärderat rättshjälpslagen och lämnat vissa förslag till förändringar i lagstiftningen. Domstolsverkets förslag bereds i Regeringskansliet. Utskottet anser fortfarande att den beredningen inte bör föregripas. Motionerna K402 yrkande 2, Ju228, Ju254, Ju256, Ju268 och Ju295 avstyrks därför.

Frågor som rör förundersökningen

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om olika förundersökningsfrågor. Motionerna handlar bl.a. om förundersökningsbegränsning, strafflindring för den som medverkat i en brottsutredning och åklagarnas möjlighet att använda hemliga tvångsmedel vid vissa typer av brott.

Jämför reservationerna 2 (SD), 3 (S, SD), 4 (S) och 5 (SD).

Motionerna

Motionären i Ju250 (M) vill att det utreds om det är möjligt att införa straffansvar för uppsåtliga lögner under förundersökningen.

I motion Ju293 (S) yrkande 5 begärs en utredning av möjligheten att införa en straffreduktion för tilltalade som har hjälpt till att utreda brott som de är inblandade i. I samma motions yrkande 6 efterfrågar motionärerna inskränkningar i förundersöknings- och åtalsplikten. Enligt motionärerna skulle detta kunna bidra till en effektivare handläggning. Som exempel nämns att det i stora mål, t.ex. ekobrott, i dag kan dröja år innan lagföringen, på grund av att målen måste utredas i alltför stor omfattning.

I motion Ju344 (M) yrkandena 4 och 5 efterfrågas en översyn av möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel dels vid misstanke om mened eller övergrepp i rättsak, dels när den misstänktes identitet inte är känd för de rättsvårdande myndigheterna.

Enligt motionären i motion Ju359 (KD) är tidsfristen på fyra dagar i 2 a § förordningen (1999:998) om särskild företrädare för barn alltför kort, vilket kan ställa till problem. Motionären anför bl.a. att den korta tidsfristen kan leda till att polisen inte hinner förhöra barnet innan vårdnadshavaren får kännedom om att en företrädare har utsetts.

Bakgrund

Straffansvar för osanna uppgifter

I 15 kap. brottsbalken (BrB) finns bestämmelser om ansvar för mened, falskt åtal och annan osann utsaga. En förutsättning för brottet mened är att någon *under laga ed* lämnar en osann uppgift eller förtiger sanningen (15 kap. 1 § BrB). Under förundersökningen avlägger dock vare sig en misstänkt, en målsägande eller ett vittne någon ed. Det är först under rättegången i domstolen som uppgifter lämnas under ed, dvs. under straffansvar. Vid rättegången är det emellertid endast vittnen som avlägger ed. Den tilltalade och målsäganden lämnar alltså inte sina uppgifter under straffansvar vare sig under förundersökningen eller i rätten.

Av det anförda följer att den som är misstänkt eller tilltalad kan vägra att uttala sig såväl under förundersökningen som under rättegången. Om den tilltalade väljer att yttra sig har han eller hon inte någon sanningsplikt.

Rätten för en person som är misstänkt eller tilltalad att hålla tyst under hela utredningen har ett nära samband med den s.k. oskyldighetspresumtionen, som stadgas i artikel 6.2 i Europakonventionen. Enligt den nämnda artikeln ska den som har blivit anklagad för ett brott betraktas som oskyldig till dess att hans eller hennes skuld lagligen har fastställts. Oskyldighetspresumtionen innebär bl.a. att en misstänkt eller en tilltalad inte får tvingas att medverka i brottsutredningen.

Som redan har framgått lämnar inte heller en målsägande sina uppgifter under straffansvar. Som grund för detta har anförts att om målsägandens uppgifter lämnades under straffansvar, skulle uppgifterna komma att tillmätas ett alltför stort bevisvärde. Den tilltalades ställning skulle obehörigen försvagas genom detta (se NJA II 1943 s. 492).

Avslutningsvis bör nämnas att vissa typer av osanna uppgifter är straffbelagda att lämna under alla förhållanden, dvs. även t.ex. för den som är misstänkt i en förundersökning. Det är således under alla förhållanden straffbart att för polis, åklagare eller annan myndighet felaktigt utpeka någon annan som brottslig. Detta följer av straffbestämmelserna i 15 kap. BrB om falsk angivelse (6 §) och falsk tillvitelse (7 §). Detta innebär t.ex. att det är straffbart för en misstänkt person att i ett förhör sanningslöst peka ut någon annan som skyldig till det påstådda brottet.

Utskottet behandlade i januari 2010 en motion om straffansvar för osanna uppgifter under förundersökningen (bet. 2009/10:JuU12 s. 7 och 11). Utskottet ansåg att lagens regler om en misstänkts sanningsplikt under förundersökningen var väl avvägda. Enligt utskottet saknades skäl att utvidga dessa ansvarsbestämmelser. Motionen avstyrktes därför.

Straffnedsättning för misstänkta som medverkar i brottsutredningen

Redan enligt gällande regler ska domstolen vid straffmätningen beakta det förhållandet att den tilltalade frivilligt har angett sig (29 kap. 5 § 3 BrB). Det är själva angivelsen som är det väsentliga och inte att någon underlättar polisens arbete sedan han eller hon väl blivit upptäckt.

I betänkandet Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder (SOU 2005:117) föreslås att 29 kap. 5 § 3 BrB kompletteras på så sätt att domstolen vid straffmätningen också ska beakta om den tilltalade har lämnat uppgifter som är av väsentlig betydelse för utredningen av brottet. Syftet med förslaget är att skapa incitament för brottsmisstänkta att aktivt medverka i utredningarna. Detta skulle enligt betänkandet (s. 79) öka effektiviteten i brottsutredningarna. Som ett exempel på en situation där det kan bli aktuellt att tillämpa den föreslagna bestämmelsen nämns i betänkandet (s. 82) att en misstänkt i en komplicerad utredning om ekonomisk brottslighet bidrar till utredningen genom att redogöra för vilka transaktioner och betalningsförmedlingar som har skett. Enligt betänkandet (s. 86–88) bör

det inte införs en möjlighet för domstolen att vid straffmätningen och påföljdsvalet beakta om den tilltalade har medverkat vid utredningen av *andras* brott (s.k. kronvitnesssystem). Som skäl anförs bl.a. att ett kronvitness uppgifter skulle ha ett så tvivelaktigt bevisvärde att det kan ifrågasättas om ett sådant system verkligen skulle öka effektiviteten i brottsutredningarna.

Regeringen har i juni 2009 tillsatt en särskild utredare med uppdrag att göra en översyn av påföljdssystemet för vuxna och unga lagöverträdare (dir. 2009:60). I uppdraget ingår bl.a. att se över de s.k. billighetsskalen som är av betydelse för både straffmätningen och påföljdsvalet. I direktiven anförs (s. 11) att en mer generös utformning i vissa avseenden kan synas skälig medan en större restriktivitet möjligen kan vara påkallad i andra avseenden. Samtidigt måste kraven på proportionalitet och likabehandling kunna tillgodoses i rimlig utsträckning. Mot bakgrund bl.a. av förslagen i betänkande SOU 2005:117 ska utredaren analysera och vid behov föreslå ändringar av bestämmelserna vad avser innehåll, betydelse vid straffmätningen och påföljdsvalet samt för meddelande av påföljdseftergift. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2012.

Utskottet behandlade i januari 2010 motioner om straff lindring på grund av medverkan i brottsutredning (bet. 2009/10:JuU12 s. 8 och 11). Motionerna avstyrktes i avvaktan på resultatet av det utredningsarbete som pågick.

Begränsning i förundersöknings- och åtalsplikten

I Sverige gäller en obligatorisk åtalsplikt, som kommer till uttryck i 20 kap. 6 § rättegångsbalken (RB). Innebörden av åtalsplikten är att åklagaren är skyldig att väcka åtal om gärningen är straffbar och bevisningen är så stark att åklagaren på objektiva grunder kan förvänta sig en fällande dom. Åtalsplikten hänger samman med förundersökningsplikten, som framgår av 23 kap. 1 § RB. Enligt den bestämmelsen ska en förundersökning inledas så snart det finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har begåtts.

Åtalsplikten och förundersökningsplikten är förenade med vissa undantag, bl.a. i bestämmelserna om förundersökningsbegränsning i 23 kap. 4 a § RB. Enligt dessa regler kan en förundersökning läggas ned av processekonomiska skäl, bl.a. när en och samma person misstänks för flera brott samtidigt. Åklagaren kan i ett sådant fall låta utreda ett representativt urval av de brott som kan antas medföra en ändamålsenlig och tillräckligt ingripande påföljd och lägga ned förundersökningen i övrigt. Förundersökningsbegränsning kan också ske i sådana fall som omfattas av bestämmelserna i 20 kap. 7 § RB om åtalsunderlåtelse. Under förutsättning att något allmänt eller enskilt intresse inte åsidosätts får en förundersökning således begränsas bl.a. om det kan antas att brottet endast skulle föranleda böter eller om den misstänkte har begått något annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet.

Frågan om möjligheterna till förundersökningsbegränsning bör utökas har nyligen utretts på uppdrag av regeringen. I uppdraget ingick bl.a. att ta ställning till om åklagares behörighet att besluta om förundersökningsbegränsning i omfattande och komplicerade ärenden borde utökas. I betänkandet Förundersökningsbegränsning (SOU 2010:43) anförs bl.a. (s. 89) att en prioritering av vilka brott som ska utredas i många fall är en förutsättning för att myndigheterna på ett effektivt sätt ska kunna utreda och lagföra de brott som begåtts inom ramen för de allra mest komplicerade brottshärverna. I betänkandet föreslås därför en ny regel om förundersökningsbegränsning vid utredningar av omfattande och komplicerad brottslighet. Enligt förslaget ska åklagaren i en sådan utredning kunna underlåta att utreda de personer som misstänks för att ha begått de minst allvarliga brotten. Förundersökningsbegränsningen får dock inte avse brott som kan förväntas leda till svårare påföljd än fängelse i sex månader eller brott som har begåtts av ungdomar under 18 år. Vidare får något väsentligt allmänt eller enskilt intresse inte åsidosättas. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Utskottet behandlade i januari 2010 en motion om åtalsbegränsning (bet. 2009/10:JuU12 s. 8 och 11). Motionen avstyrktes i avvaktan på resultatet av det utredningsarbete som pågick.

Hemliga tvångsmedel

I 27 kap. RB finns bl.a. bestämmelser om hemliga tvångsmedel i form av postkontroll, hemlig teleavlyssning, hemlig teleövervakning och hemlig kameraövervakning. För att en åklagare ska kunna använda sig av hemliga tvångsmedel i en förundersökning krävs att en domstol har lämnat tillstånd till det. Domstolens tillstånd avser alltid en viss begränsad tid, som inte får överstiga en månad från beslutet (21 §).

Med *postkontroll* avses att en försändelse som får tas i beslag hålls kvar av ett befordringsföretag till dess att frågan om beslag har avgjorts (9 §). En försändelse får tas i beslag endast om påföljden för brottet är fängelse i ett år eller däröver (3 §). Denna förutsättning gäller därmed också för postkontroll. Postkontroll är ett hemligt tvångsmedel, eftersom de personer som kontrollen berör inte underrättas om den pågående kontrollen.

Hemlig teleavlyssning innebär att telemedelanden som befordras eller har befordrats till eller från ett visst telefonnummer, en kod eller annan teleadress avlyssnas eller spelas in i hemlighet. Det krävs att förundersökningen gäller ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller att det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år (18 §). Enligt denna s.k. straffvärdeventil kan minimistraffet alltså understiga fängelse i två år.

Vid *hemlig teleövervakning* sker inte någon avlyssning eller inspelning av innehållet i telemedelandet. Det som inhämtas är endast uppgifter om telemedelanden som befordras eller har befordrats till eller från en viss teleadress. Som hemlig teleövervakning betecknas också en åtgärd som

hindrar att ett telemeddelande når fram. För att få tillstånd till teleövervakning måste förundersökningen gälla antingen ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än sex månaders fängelse eller något av vissa särskilt angivna brott. De särskilt angivna brotten är barnpornografibrott som inte är ringa, dataintrång och vissa brott med narkotikaanknytning (19 §). Hemlig teleövervakning får alltså användas vid avsevärt fler brotts typer än hemlig teleavlyssning.

För både teleavlyssning och teleövervakning krävs att någon är skäligen misstänkt för brottet och att användningen av tvångsmedlet är av synnerlig vikt för utredningen om brottet. Tillståndet ska som huvudregel gälla en viss teledress som innehas eller har innehafts av den misstänkte (20 §).

Vid *hemlig kameraövervakning* används t.ex. fjärrstyrda tv-kameror för optisk personövervakning utan att någon upplysning om övervakningen lämnas (20 a §). Tillämpningsområdet för kameraövervakning överensstämmer med tillämpningsområdet för hemlig teleavlyssning. För tillstånd krävs alltså att förundersökningen gäller ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller att det med hänsyn till omständigheterna kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i två år. Det finns alltså även här en s.k. straffvärdeventil som innebär att brottets minimistraff kan understiga fängelse i två år. Även för hemlig kameraövervakning krävs att någon är skäligen misstänkt och att användningen av tvångsmedlet är av synnerlig vikt för utredningen (20 b §).

Offentliga ombud ska alltid delta i sådana tillståndsärenden vid domstol som gäller hemlig teleavlyssning och hemlig kameraövervakning. I ärenden som gäller hemlig teleövervakning deltar inte sådana ombud (26 §).

Bestämmelser om *hemlig rumsavlyssning* (s.k. *buggning*) finns i lagen (2007:978) om hemlig rumsavlyssning, som gäller t.o.m. den 31 december 2012. Hemlig rumsavlyssning innebär att tal i enrum, samtal mellan andra eller förhandlingar vid sammanträde eller annan sammankomst som allmänheten inte har tillträde till avlyssnas eller spelas in i hemlighet (1 §). Tvångsmedlet får användas vid förundersökning om brott som har ett minimistraff om fängelse i minst fyra år. Det finns dock även här en straffvärdeventil som innebär att hemlig rumsavlyssning får användas vid förundersökning om vissa andra särskilt angivna brott, om det kan antas att brottets straffvärde överstiger fängelse i fyra år. Som exempel på sådana brott kan nämnas människohandel, vissa sexualbrott, grov utpressning, grovt övergrepp i rättssak och vissa brott med narkotikaanknytning (2 §). Hemlig rumsavlyssning får endast användas om någon är skäligen misstänkt för något av de brott som lagen omfattar. Det krävs vidare att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen och att skälen för avlyssningen uppväger det intrång eller men i övrigt som den innebär för den misstänkte eller för något annat motstående intresse (3 §). Avlyssningen får endast avse en plats där det finns särskild anledning att anta att den misstänkte kommer att uppehålla sig. Avlyssning i en annan bostad än den misstänktes får endast ske om det finns synnerlig anledning att anta att

den misstänkte kommer att uppehålla sig där (4 § första stycket). Det är förbjudet att avlyssna vissa platser, t.ex. massmedieredaktioner, advokatkontor och vårdmottagningar (4 § andra stycket). Frågor om hemlig rumsavlyssning prövas av domstol. Offentliga ombud ska alltid delta vid handläggningen (7 §).

Särskild företrädare för barn

När det finns anledning att anta att ett brott som kan leda till fängelse har begåtts mot någon som är under 18 år, dvs. mot ett barn i juridisk mening, och det kan befaras att vårdnadshavaren – vilket oftast är föräldern – inte kommer att ta till vara barnets rätt ska en särskild företrädare för barnet förordnas (1 § lagen [1999:997] om särskild företrädare för barn). Tanken är att den särskilda företrädaren i stället för barnets vårdnadshavare ska ta till vara barnets rätt under förundersökningen och rättegången (3 §). Om barnet har två vårdnadshavare som inte är gifta eller bor tillsammans under äktenskapsliknande förhållanden och sådana omständigheter som anges i 1 § finns endast i fråga om en av dem, ska den andra vårdnadshavaren förordnas att ensam ta till vara barnets rätt (2 §). Det är åklagaren som ansöker hos tingsrätten om förordnande av särskild företrädare (4 §). Om det kan antas vara nödvändigt för att barnets rätt ska kunna tas till vara, får tingsrätten förordna en särskild företrädare för tiden innan ärendet avgörs utan att höra barnets vårdnadshavare (6 §). Denna möjlighet kan tillämpas när det finns risk för att en vårdnadshavare påverkar barnet att inte lämna några uppgifter till polisen eller att ändra uppgifter som kan ha lämnats till utomstående. Ett interimistiskt förordnande kan också komma i fråga på grund av behovet av andra skyndsamma utredningsåtgärder.

Enligt 2 a § förordningen (1999:998) om särskild företrädare för barn kan domstolen underlåta att expediera ett interimistiskt beslut som har fattats utan att barnets vårdnadshavare har hörts, till dess att expediering kan ske utan men för utredningen. Utan en sådan möjlighet skulle ett interimistiskt beslut som syftar till att genomföra ett förhör med barnet utan att påverkas av barnets vårdnadshavare kunna bli verkningslöst. Expediering får dock aldrig ske senare än den fjärde vardagen efter det att beslutet fattades.

I betänkandet Målsägandebiträdet – Ett aktivt stöd i rättsprocessen (SOU 2007:6) föreslås bl.a. att tidsfristen inom vilken ett beslut om interimistiskt förordnande ska expedieras förlängs från fyra till sex dagar. Som skäl för detta anförs (s. 420–421) att det tydligt har visat sig att fyra dagar är otillräckligt för att verkställa de utredningsåtgärder som krävs. Betänkandet hänvisar bl.a. till att den mesta kritiken i de utvärderingar av lagen som har gjorts (se bl.a. riksdagens rapport 2005/06:RFR2) har gällt den aktuella tidsfristen. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

I januari 2010 behandlade och avstyrkte utskottet en motion om särskild företrädare för barn (bet. 2009/10:JuU12 s. 8 och 11). Utskottet uttalade att tidsfristen om fyra dagar innan en vårdnadshavare underrättas om att en särskild företrädare blivit utsedd får anses väl avvägd. Det fanns enligt utskottet inte behov av några särskilda undantagsregler i frågan.

Utskottets ställningstagande

När det gäller vilka aktörer i ett brottmål som bör lämna sina berättelser under straffansvar, och när under processen en sådan sanningsplikt bör inträda, anser utskottet att den nuvarande ordningen är väl avvägd. Utskottet anser således inte, som föreslås i motion Ju250, att riksdagen bör ta något initiativ till en utredning av om det borde kriminaliseras att lämna osanna uppgifter i en förundersökning. Motionen avstyrks.

När det gäller frågan om straffreduktion för den som medverkar till att lösa brott, vill utskottet endast understryka att det inte är aktuellt att införa ett s.k. kronvitnesssystem. I övrigt hänvisar utskottet till den pågående Påföljdsutredningen, som bl.a. har i uppgift att se över de s.k. billighetsskälerna. Som framgår ovan ska utredaren också, bl.a. mot bakgrund av förslagen i betänkande SOU 2005:117, analysera och vid behov föreslå ändringar av bestämmelserna vad avser innehåll, betydelse vid straffmätningen och påföljdsvalet samt för meddelande av påföljdseftergift. I avvaktan på resultatet av Påföljdsutredningen avstyrker utskottet motion Ju293 yrkande 5.

När det gäller motionsyrkandet om inskränkningar i förundersöknings- och åtalsplikten, vill utskottet inte föregripa regeringens beredning av förslagen i betänkande SOU 2010:43 om förundersökningsbegränsning. Utskottet avstyrker därför motion Ju293 yrkande 6.

Med anledning av motionsönskemålen om utökade möjligheter för åklagarna att använda hemliga tvångsmedel vill utskottet rent allmänt framhålla att alla typer av hemliga tvångsmedel innebär ett mer eller mindre långtgående ingrepp i den enskildes personliga integritet. En återhållsamhet bör därför alltid iakttas när det gäller hemliga tvångsmedel. De nuvarande tvångsmedelsreglerna är enligt utskottet väl avvägda. Riksdagen bör inte ta något sådant initiativ som föreslås i motion Ju344 yrkandena 4 och 5. Motionsyrkandena avstyrks.

Utskottet instämmer med det som anförs i motion Ju359 om att det är viktigt att förhöret med ett barn, som har fått en särskild företrädare förordnad för sig just i syfte att genomföra ett förhör utan att vårdnadshavaren kan påverka barnet, verkligen hinner äga rum innan beslutet om den särskilda företrädaren måste skickas till vårdnadshavaren. När det gäller tidsfristen för expediering av interimistiska beslut om särskild företrädare för barn vill utskottet emellertid inte föregripa regeringens beredning av betänkande SOU 2007:6, som bl.a. innehåller ett förslag om att tidsfristen ska förlängas. Utskottet avstyrker därför motionen.

Kameraövervakning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår två motioner om kameraövervakning.

Jämför reservation 6 (SD).

Motionerna

I motion Ju279 (M) begär motionärerna en översyn av regelverket för övervakningskameror i syfte att åstadkomma en förenkling.

I motion Ju304 (C) begärs ett förtydligande i lagen när det gäller tillstånd för kameraövervakning av vilt, t.ex. övervakning av åtelplatser för vildsvin.

Bakgrund

Bestämmelserna om allmän kameraövervakning finns i två lagar, nämligen lagen (1998:150) om allmän kameraövervakning och personuppgiftslagen (1998:204).

Lagen om allmän kameraövervakning innehåller bestämmelser om användningen av övervakningsutrustning (allmän kameraövervakning). Kameraövervakning används huvudsakligen för att förhindra brott och minska risken för olyckor. Lagen har till syfte att reglera användningen av kameraövervakning så att verksamheten kan bedrivas på ett effektivt sätt samtidigt som ett tillfredsställande skydd mot integritetsintrång upprätthålls. I lagen (1 §) stadgas därför att allmän kameraövervakning ska ske med tillbörlig hänsyn till enskildas personliga integritet. I lagen finns vidare bestämmelser om upplysningsplikt (3 §), tillstånd (5–6 §§), anmälan (11–12 §§), bevarande av material (13–14 §§), tillsyn (21–24 §§), tystnadsplikt (25 §) och straff (26 §).

Som regel krävs tillstånd till allmän kameraövervakning om en övervakningskamera ska vara uppsatt så att den kan riktas mot en plats dit allmänheten har tillträde (5 §). Enligt 6 § ska tillstånd meddelas om intresset av allmän kameraövervakning väger tyngre än den enskildes intresse av att inte bli övervakad (*överviktsprincipen*). Vid bedömningen av intresset av allmän kameraövervakning ska särskilt beaktas om övervakningen behövs för att förebygga brott, förhindra olyckor eller därmed jämförliga ändamål. Vid bedömningen av den enskildes intresse av att inte bli övervakad ska särskilt beaktas hur övervakningen ska utföras och vilket område som ska övervakas. Det är länsstyrelsen i det län där övervakningen ska ske som beslutar om tillstånd och hanterar anmälningar om allmän kameraövervakning (15 §). Länsstyrelsen är också tillsynsmyndighet enligt lagen om allmän kameraövervakning.

Personuppgiftslagen syftar till att skydda människor mot att deras personliga integritet kränks genom behandling av personuppgifter (1 §). En personuppgift är all slags information som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk person som är i livet (3 §). En bild- och ljudupptagning är också personuppgifter, förutsatt att personen kan identifieras med hjälp av bilden eller ljudet. Det är Datainspektionen som är tillsynsmyndighet enligt personuppgiftslagen (2 § personuppgiftsförordningen [1998:1191]).

På uppdrag av regeringen har en översyn av lagen om allmän kameraövervakning genomförts. I utredningens betänkande (SOU 2009:87) föreslås att en ny kameraövervakningslag införs. I den föreslagna lagen har alla bestämmelser om allmän kameraövervakning samlats. Utredningen föreslår även bl.a. att integritetsskyddet stärks genom att särskilda bestämmelser om säkerhet, som tidigare endast har gällt kameraövervakning av plats dit allmänheten inte har tillträde, ska gälla för all kameraövervakning som bedrivs enligt lagen. Vidare föreslås bl.a. en skadeståndsbestämmelse som innebär att den som bedriver kameraövervakning ska ersätta den övervakade för skada och kränkning av den personliga integriteten som en behandling av bild- och ljudmaterial i strid med lagen orsakar. Enligt förslaget ska Datainspektionen få det centrala ansvaret för tillsynen när det gäller tillämpningen av den nya kameraövervakningslagen. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Utskottet behandlade motioner om allmän kameraövervakning senast i april 2009 (bet. 2008/09:JuU24 s. 39–40). Utskottet avstyrkte samtliga motioner med hänvisning till att den pågående översynen av lagen om allmän kameraövervakning inte borde föregripas.

Utskottets ställningstagande

Utskottet har förståelse för motionsönskemålen om regelförenklingar när det gäller allmän kameraövervakning. Samtidigt vill utskottet framhålla integritetsaspekten, som alltid måste väga tungt i dessa sammanhang. Som framgår ovan pågår beredningen av förslaget i betänkande SOU 2009:87 om en ny kameraövervakningslag. Utskottet vill inte föregripa den beredningen och avstyrker därför motionerna Ju279 och Ju304.

Frågor som rör domstolsförhandlingar

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner om olika frågor kring domstolsförhandlingar. I motionerna föreslås bl.a. tv-sända rättegångar och att vittnen ska få vara anonyma.

Jämför reservation 7 (SD).

Motionerna

I motion Ju225 (M) yrkande 2 begärs att det generella fotograferingsförbudet i svenska domstolar avskaffas. I samma motions yrkande 1 begärs en juridisk och praktisk översyn med sikte på att inleda en försöksverksamhet med tv-sända rättegångar. Motionären anför bl.a. att inspiration kan hämtas från Norge, Finland och Danmark där tv-sändningar från rättegångar redan förekommer. Även motionärerna i Ju283 (M) begär en översyn av fotograferingsförbudet.

Enligt motionärerna i Ju263 (S) yrkande 2 bör möjligheterna att vittna anonymt utredas.

Bakgrund

Förbudet mot bildupptagning och bildöverföring

Enligt 5 kap. 9 § andra stycket rättegångsbalken (RB) får bildupptagning i eller bildöverföring från rättssalen ske endast om det följer av lag. Med begreppet bildupptagning avses både fotografering och sådan inspelning med t.ex. videoteknik som innebär att upptagningen kan användas vid ett senare tillfälle. Bestämmelsen omfattar även bildöverföring, dvs. alla former av direktsändning, t.ex. tv-sändningar eller sändningar på Internet.

Utgångspunkten är således att upptagning eller bildöverföring inte är tillåten om lagstöd saknas. För att rätten ska kunna ta upp bild vid dokumentation av berättelser som lämnas i domstol i bevissyfte och vid syn har bestämmelser om sådan upptagning förts in i 6 kap. 6 och 6 a §§ RB. Motsvarande regler som ger rätten möjlighet att tillåta bildöverföring har förts in i 5 kap. 10–12 §§ RB, som gäller formerna för deltagande i rättegång, och i 36 kap. 18 § RB, som gäller den s.k. medhöringssituationen. Någon lagstiftning till förmån för t.ex. nyhetsmediernas rapportering finns emellertid inte.

I de ursprungliga motiven till rättegångsbalken anfördes att fotografering i rättssalen i allmänhet verkar störande på förhandlingarna och kan, då det gäller tilltalad i brottmål, vara ägnad att utsätta denne för ett onödigt lidande (NJA II 1943 s. 63). Med hänsyn till detta, och för att undvika ojämnhet i tillämpningen, infördes ett ovillkorligt förbud mot fotografering i rättssalen. Det förklarades att förbudet endast avsåg fotografering under en pågående rättegång.

Fotograferingsförbudet och andra frågor med anknytning till domstolsförhandlingarnas offentlighet behandlades i propositionen En modernare rättegång (prop. 2004/05:131). Regeringen uttalade (s. 114) att de överväganden som låg bakom införandet av fotograferingsförbudet fortfarande i allt väsentligt gjorde sig gällande. Med hänsyn till att integritetsfrågorna vid tiden för rättegångsbalkens införande helt fokuserade på den tilltalades förhållanden lade regeringen till att fotograferingsförbudet i dag måste anses ha lika stor betydelse för skyddet av målsägandes och vittnens personliga integritet. Regeringen anförde vidare att frågor om fotograferingsförbudet

nyligen hade debatterats och att integritetsfrågorna då hade ställts mot framför allt massmediernas behov av att rapportera om rättegångar. Enligt regeringens mening hade dock inget framkommit som gjorde att frågan om fotograferingsförbudets vara eller inte vara hade kommit i ny dager. Riksdagen delade regeringens uppfattning om bl.a. fotograferingsförbudet (bet. 2004/05:JuU29 s. 16 och rskr. 2004/05:307).

Som svar på en skriftlig fråga om tv-sända rättegångar (fr. 2008/09:93) uttalade justitieministern den 21 oktober 2008 bl.a. följande.

För att allmänheten ska ha förtroende för rättsväsendet är det nödvändigt att domstolsprocessen präglas av öppenhet och insyn. Principen om att en rättegång ska vara offentlig är grundläggande i vår rättsordning. Detta innebär att allmänheten i princip har fritt tillträde till den lokal där förhandlingen hålls. Det är som regel även tillåtet att spela in eller direktsända ljudet från en rättegång. Däremot är det förbjudet att fotografera eller filma i rättssalen.

Det finns flera skäl för detta förbud. Mål i domstol rör ofta personliga och mycket känsliga förhållanden och för många parter och vittnen upplevs det ofta som mycket pressande att behöva uppträda vid en domstolsförhandling. Att i tv få dessa förhållanden exponerade och bli allmänt igenkänd får en rad konsekvenser för alla berörda. Risken är stor att den oro och osäkerhet många känner inför att framträda i domstol förstärks.

Mediasamhället innebär en rad nya möjligheter och utmaningar för domstolarna. Jag är tveksam till om det finns ett allmänintresse av att sända rättegångar i tv. Det finns andra sätt att förbättra allmänhetens insyn i domstolsprocessen. Jag planerar för närvarande inga initiativ i frågan om tv-sända rättegångar.

Anonyma vittnen

Frågan om anonymitet för vittnen har varit föremål för överväganden av Brottsofferutredningen. I betänkandet Brottsoffer – Vad har gjorts? Vad bör göras? (SOU 1998:40) övervägdes om det borde införas en ordning med möjlighet för bevispersoner att under vissa förutsättningar få vara anonyma i förhållande till den tilltalade. I utredningen (s. 22 och 318–320) anfördes att undersökningar hade visat att hot och andra övergrepp mot målsägande och vittnen förekom relativt sällan och inte hade ökat i någon större omfattning samt att de övergrepp som hade förekommit främst hade riktats mot personer som den tilltalade hade en relation till. Vidare konstaterade utredningen att försvararen hamnar i en konfliktsituation gentemot sin klient om försvararen måste förtiga identitetsuppgifter som han eller hon har fått kännedom om under förhören med målsäganden eller vittnet. Mot bakgrund av dessa omständigheter, och då principen om offentlighet och parts rätt till fullständig insyn inte bör åsidosättas utan mycket starka skäl, ansåg inte utredningen att en ordning med anonymitet för målsägande och vittnen var motiverad. Något sådant förslag lades inte heller fram av regeringen.

Brottsförebyggande rådet (Brå) har i en rapport om brottsutvecklingen i Sverige fram till 2007 redovisat en specialstudie av anmälningar om brottet övergrepp i rättsak (Brå-rapport 2008:23). I 17 kap. 10 § brottsbalken definieras detta brott på följande sätt: Den som med våld eller hot om våld angriper någon för att denne gjort en anmälan, fört talan, avlagt vittnesmål eller annars vid förhör avgett en utsaga hos en domstol eller en annan myndighet eller för att hindra någon från en sådan åtgärd. Av Brås studie framgår att anmälningarna om övergrepp i rättsak har ökat. Mellan 1999 och 2006 ökade antalet anmälningar om övergrepp i rättsak från drygt 2 400 till drygt 4 100. Detta motsvarar en ökning med drygt 70 % på sju år. Huruvida ökningen speglar en reell ökning eller om den beror på en ökad anmälningsbenägenhet är dock, enligt Brå (s. 401), svårt att avgöra. Brå anför att det finns en rad faktorer som kan påverka anmälningsstatistiken.

Frågan om att förebygga våld och hot mot målsägande och vittnen har behandlats av Offentlighets- och sekretesskommittén i dess betänkande Ny sekretesslag (SOU 2003:99) och av Personsäkerhetsutredningen i betänkandet Ett nationellt program om personsäkerhet (SOU 2004:1).

Under 2006 infördes en ny bestämmelse, 2 a §, i polislagen (1984:387). Enligt bestämmelsen får polisen bedriva särskilt personsäkerhetsarbete beträffande vittnen och andra hotade personer. Föreskrifter om ett sådant säkerhetsarbete meddelas av regeringen. I lagstiftningsärendet anförde regeringen bl.a. (prop. 2005/06:138 s. 13–14) att avsikten var att särskilt personsäkerhetsarbete skulle bedrivas i förhållande till en begränsad krets särskilt hotade personer som har rätt att stadigvarande vistas i landet. I första hand skulle arbetet bedrivas i förhållande till bevispersoner, dvs. misstänkta, tilltalade, målsägande och vittnen, som medverkar i en rättegång eller förundersökning rörande grov eller organiserad brottslighet.

I samma lagstiftningsärende infördes bestämmelser om sekretess för uppgifter som hänför sig till verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete och för uppgifter om en enskilds personliga förhållanden hänförliga till en sådan verksamhet. Tystnadsplikten, som följer av sekretessbestämmelserna, ges företräde framför meddelarfriheten. Två ändringar gjordes också i rättegångsbalkens bestämmelser om vittnesförhör. Dels infördes ett s.k. frågeförbud när det gäller den som har tystnadsplikt i förhållande till uppgifter hänförliga till verksamhet som avser särskilt personsäkerhetsarbete, dels infördes en möjlighet för vittnen att avstå från att yttra sig beträffande uppgifter om en enskilds personliga förhållanden som hänför sig till ett sådant arbete (a. prop. och bet. 2005/06:JuU36).

I Insynsutredningens slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) föreslås bl.a. ett förstärkt skydd för informatörer och andra uppgiftskällor mot att bli röjda genom vittnesförhör i domstol (s. 167–171). Förslaget innebär att ett frågeförbud införs i 36 kap. rättegångsbalken avseende sekretesskyddade uppgifter som kan röja en informatörs eller en annan uppgiftslämnarens identitet. Av rättssäkerhetsskäl föreslår utred-

ningen vissa undantag från frågeförbudet. I den delen anför utredningen bl.a. att det inte har framkommit tillräckliga skäl att låta frågeförbudet omfatta även identiteten på uppgiftslämnare vars uppgifter under förundersökningen faktiskt återopas till stöd för åtalet. Enligt utredningens förslag ska det alltså inte vara möjligt att skydda en uppgiftslämnarens identitet och samtidigt återropa dennes uppgifter, t.ex. genom vittnesförhör med en polis som återger uppgifterna under rättegången. Utredningen anför (s. 168) att ”ett sådant förfarande utgör ett kringgående av det hittills i svensk rätt gällande förbudet mot anonyma vittnen, något som vi inom ramen för vårt arbete inte ansett lämpligt att föreslå”. Betänkandet bereds inom Regeringskansliet.

Justitieutskottet har tidigare behandlat och avstyrkt motionsyrkanden om anonymitet för vittnen (se senast bet. 2008/09:JuU24 s. 19–21). I det betänkandet hänvisade utskottet till Brottsofferutredningens slutsatser. Utskottet vidhöll sin tidigare uppfattning att det inte är möjligt att genomföra några genomgripande ändringar av de gällande principerna om en parts insyn i de förhållanden som kan läggas till grund för en domstols eller myndighets avgörande.

Utskottets ställningstagande

När det gäller motionsyrkandena om att avskaffa eller se över fotograferingsförbudet och införa tv-sända rättegångar vill utskottet instämma i det som justitieministern anförde i oktober 2008. De anförda skälen för fotoförbudet gäller enligt utskottet fortfarande. Det finns, enligt utskottet, andra sätt att förbättra allmänhetens insyn i domstolsprocessen än att luckra upp fotoförbudet. Utskottet anser alltså inte att riksdagen bör ta något sådant initiativ, utan avstyrker motionerna Ju225 yrkandena 1 och 2 och Ju283.

När det gäller motion Ju263 yrkande 2 om anonyma vittnen vill utskottet särskilt peka på Insynsutredningens slutbetänkande, där denna fråga berörs. Utskottet vill inte föregripa regeringens beredning av betänkandet och avstyrker motionsyrkandet.

Nämndemän

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motioner som handlar om nämndemannasystemet, rekryteringen av nämndemän och ersättningen till nämndemän.

Jämför reservationerna 8 (SD) och 9 (S, V).

Motionerna

I motion Ju223 (M) begärs en översyn av nämndemannasystemet. Motionären anför bl.a. att systemet med nämndemän helt borde avskaffas eller att rekryteringsfrågan i vart fall borde övervägas.

Flera motionärer lyfter fram frågan om nämndemännens ersättning. I motion Ju314 (S) begärs en uppföljning av effekterna av 2007 års höjning av ersättningen till nämndemän. Detsamma yrkas i motion Ju414 (S). En översyn av nämndemännens ersättning är angelägen även enligt motionärerna i Ju413 (S). Enligt motionärerna i Ju284 (S) måste rekryteringen av nämndemän utvecklas och möjligheterna till utbildning ses över. Motionärerna framhåller också att ersättningsreglerna måste utformas så att ingen förlorar ekonomiskt på att vara nämndeman.

Bakgrund

Allmänt om nämndemannainstitutet

Nämndemän medverkar i olika måltyper i både allmänna domstolar och allmänna förvaltningsdomstolar. I tingsrätt och hovrätt deltar nämndemän i avgörandet av flertalet brottmål (se 1 kap. 3 b § och 2 kap. 4 § rättegångsbalken, RB). Vidare ingår nämndemän i rätten när sådana domstolar avgör familjerättsliga tvistemål med fullsutten rätt (se 14 kap. 17 och 18 §§ äktenskapsbalken och 20 kap. 1 § föräldrabalken). I de allmänna förvaltningsdomstolarna deltar nämndemän som huvudregel när förvaltningsrätt avgör mål (se 17 § lagen [1971:289] om allmänna förvaltningsdomstolar). I kammarrätt däremot medverkar nämndemän endast om det är särskilt föreskrivet (se 12 § nämnda lag).

Nämndemän i tingsrätt utses genom val av kommunfullmäktige (4 kap. 7 § första stycket RB). Val av nämndemän i hovrätt, förvaltningsrätt och kammarrätt förrättas av landstingsfullmäktige (4 kap. 7 § andra stycket RB och 19 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar).

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare som är folkbokförd i en kommun eller i ett län, eller den del därav som hör till domstolens domkrets, och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Den som är t.ex. lagfaren domare, anställd vid domstol eller Skatteverket, åklagare, polisman eller advokat får inte vara nämndeman (4 kap. 6 § RB och 20 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar).

Nämndemannakårens sammansättning

Det har återkommande riktats kritik mot nämndemannakårens representativitet i förhållande till befolkningsstrukturen i Sverige. Kritiken har bl.a. gällt att det finns för få unga personer och för få personer med utländsk bakgrund bland nämndemännen.

För att skapa en mer allsidig sammansättning av nämndemannakåren gjordes 2006 vissa ändringar i reglerna om val av nämndemän (se proposition 2005/06:180 Ett stärkt nämndemannainstitut och bet. 2005/06:JuU32). Tidigare skulle valförsamlingen vid val av nämndemän eftersträva att nämndemannakåren får en allsidig sammansättning med hänsyn till ålder, kön och yrke. Genom lagändringen 2006 utvidgades denna målsättningsregel, och hänsyn till representativiteten ska nu också omfatta etnisk bakgrund (se 4 kap. 7 § RB och 19 § lagen om allmänna förvaltningsdomstolar). Samtidigt infördes i de nämnda paragraferna en regel som säger att valförsamlingen, om det finns flera alternativa sätt att uppnå en allsidig sammansättning, bör välja de personer som inte tidigare har tjänstgjort som nämndemän eller som har tjänstgjort kortast tid. Syftet med detta var att få nämndemannauppdragen att cirkulera bland medborgarna (a. prop. s. 29–30).

Domstolsverket har på uppdrag av regeringen kartlagt nämndemannakårens sammansättning efter valet 2006. I samband med det har verket också utvärderat om målsättningarna i proposition 2005/06:180 har uppnåtts när det gäller nämndemannakårens åldersmässiga sammansättning, etniska representativitet och representativitet i förhållande till befolkningen i stort. Uppdraget redovisades i november 2007 (DV-rapport 2007:2). Domstolsverket konstaterade i rapporten att den kartläggning av nämndemannakårens sammansättning som Domstolsverket, med hjälp av Statistiska centralbyrån, genomförde i maj 2007 visar att könsfördelningen fortfarande var helt jämn, att andelen nämndemän med utländsk bakgrund hade förbättrats sedan förra mandatperioden och i stort sett överensstämde med kontrollgruppen (svenska medborgare äldre än 17 år). Däremot var åldersfördelningen, trots en viss förbättring, fortfarande ojämn med en kraftig överrepresentation av äldre nämndemän. Rapporten bereds inom Regeringskansliet.

På uppdrag av regeringen genomför Domstolsverket för närvarande särskilda informationsinsatser i syfte att få till stånd en bredare rekrytering av nämndemän (Ju2010/4036/DOM). Informationsinsatserna riktas både mot de nominerande och väljande organen och mot allmänheten. Domstolsverket ska redovisa uppdraget senast den 1 mars 2011.

Nämndemännens ersättning

Reglerna om ersättning till nämndemän finns i förordningen (1982:814) om ersättning till nämndemän och vissa andra uppdragstagare inom domstolsväsendet m.m. De nu gällande ersättningsreglerna trädde i kraft i januari 2007. Då infördes bl.a. bestämmelser om halvdagsersättning. Tidigare betalades heldagsersättning ut oavsett sammanträdestid.

Av 2 § förordningen framgår att nämndemän i tingsrätter, förvaltningsrätter, hovrätter och kammarrätter samt jurymän i tryckfrihetsmål får ett arvode för sammanträde om 500 kr per dag. Den som under en sammanträ-

desdag har tjänstgjort under kortare tid än tre timmar får ett arvode om 250 kr. Nämndemän i förvaltningsrätterna och kammarrätterna har därutöver rätt till ett arvode för förberedelsearbete om 300 kr per dag.

Nämndemän har vidare rätt till ersättning för inkomstförlust som uppkommer på grund av uppdraget. Vidare kan reseersättning, traktamente och skälig ersättning för kostnader för barn tillsyn betalas ut.

Tidigare utskottsbehandling

Justitieukskottet behandlade i april 2009 flera motionsyrkanden om en översyn av ersättningsystemet för nämndemän och en motion om nämndemannakårens sammansättning (bet. 2008/09:JuU24 s. 9–12). Utskottet avstyrkte samtliga motioner.

När det gäller nämndemännens ersättning anförde utskottet bl.a. att det inte hade framkommit omständigheter som gav anledning att föreslå en särskild uppföljning eller utvärdering av ersättningsreglerna. I fråga om nämndemannakårens sammansättning betonade utskottet, liksom tidigare, vikten av att kåren har en sammansättning som så långt det är möjligt speglar Sveriges befolkning. Utskottet konstaterade att det framgick av Domstolsverkets rapport att kårens sammansättning hade blivit mer representativ, även om en hel del kvarstod. Utskottet ville inte föregripa regeringens beredning av rapporten.

Utskottets ställningstagande

När det gäller nämndemännens sammansättning vill utskottet liksom tidigare särskilt framhålla vikten av att nämndemannakåren så långt det är möjligt speglar Sveriges befolkning. Såvitt framgår av Domstolsverkets rapport om nämndemännens sammansättning efter valet 2006 var nämndemännens åldersmässiga sammansättning vid den tidpunkten fortfarande inte representativ. Denna rapport bereds emellertid fortfarande i Regeringskansliet. Som framgår ovan pågår dessutom särskilda informationsinsatser som har till syfte att bredda rekryteringen av nämndemän. Mot denna bakgrund anser inte utskottet att riksdagen bör göra något tillkännagivande till regeringen när det gäller rekryteringen av nämndemän.

Utskottet anser inte heller att det finns skäl för något tillkännagivande från riksdagen när det gäller nämndemännens ersättning.

Med det anförda avstyrker utskottet motionerna Ju223, Ju284, Ju314, Ju413 och Ju414.

Domare

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion om pensionsåldern för justitieråd och en motion om lönesättningen för domare.

Jämför reservation 10 (SD).

Motionerna

I motion Ju350 (M) anförs att justitieråd borde tillåtas att arbeta längre än till 67 års ålder. Som övre åldersgräns föreslås minst 70 år. Enligt motionären är en särreglering i detta avseende rimlig, bl.a. mot bakgrund av de högsta domarnas alldeles speciella arbetssituation och samhällsbetydelse.

I motion Ju357 (KD) begärs en utredning av gränsdragningsproblemen ur konstitutionell synpunkt när det gäller domares löner. Motionären anför bl.a. att individuella och prestationsbaserade löner för domare kan hota deras oavhängighet och självständighet.

Bakgrund

Genom den grundlagsreform som trädde i kraft den 1 januari 2011 har ett nytt särskilt kapitel om rättskipningen införts i regeringsformen (prop. 2009/10:80, bet. 2009/10:KU19 och 2010/11:KU4). Syftet med detta är att markera vikten av ett oberoende och opartiskt domstolsväsende. Vidare markeras domstolarnas särställning i det konstitutionella systemet (a. prop. s. 120). Innehållet i det nya kapitlet motsvarar till stor del de tidigare bestämmelserna. Enligt regeringen gav redan de tidigare bestämmelserna i 11 kap. regeringsformen i allt väsentligt det skydd för domstolarnas oberoende som bör uppställas på grundlagsnivå. I några avseenden har dock förändringar gjorts. Det gäller t.ex. i fråga om förfarandet vid utnämning av ordinarie domare och behandlingen av frågor om avskedande och disciplinansvar (a. prop. s. 127; se även prop. 2009/10:181 Utnämning av ordinarie domare och bet. 2010/11:JuU3).

Regeringen gav i november 2009 en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till en lag om domstolar och domare (dir. 2009:106). Enligt direktiven bör utgångspunkten vara att samla de bestämmelser om domstolar och domare som finns i bl.a. rättegångsbalken och lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar. Utredaren ska också – utifrån grundlagsfästa krav och vad som annars bedöms lämpligt – överväga vilka bestämmelser om domstolar och domare som bör finnas i lag och vilka som bör föreskrivas i förordning. Det står också utredaren fritt att föreslå sakliga ändringar i de nuvarande bestämmelserna om domstolar och domare i lag och förordning. Utredaren ska vidare genomföra en översyn av de befintliga domaranställningarna och chefsstrukturen i de allmänna domstolsslagen.

Uppdraget för den ovan nämnda Utredningen om en lag om domstolar och domare utvidgades i maj 2010 (dir. 2010:57). Enligt tilläggsdirektivet ska utredaren också analysera behovet av dels lagändringar till följd av vissa ändringar av behörighetsreglerna i de högsta domstolarna, dels lagbestämmelser om krav på svenskt medborgarskap för den som utövar rättskipningsuppgifter utan att vara ordinarie domare. Utredaren ska lägga fram fullständiga författningsförslag. Bakgrunden till tilläggsuppdraget är vissa av de ändringar i 11 kap. regeringsformen som trädde i kraft den 1 januari 2011. Den som är eller har varit ordinarie domare i Högsta domstolen eller Högsta förvaltningsdomstolen får således numera tjänstgöra i båda domstolarna. Detta torde föranleda behov av följdändringar i lag (prop. 2009/10:80 s. 130). Vidare har en bestämmelse införts i regeringsformen om att ordinarie domare ska vara svensk medborgare och att krav på behörighet att utöva rättskipningsuppgifter i övrigt får uppställas endast i lag eller enligt förutsättningar som anges i lag (se 11 kap. 11 § regeringsformen).

Utredningen om en lag om domstolar och domare ska redovisa sitt uppdrag senast den 30 april 2011.

I januari 2010 behandlade och avstyrkte utskottet ett motionsyrkande om en utredning när det gäller domares löner i förhållande till kraven på domstolarnas oavhängighet (bet. 2009/10:JuU12 s. 12–13). Utskottet konstaterade att frågor om domstolars och domares oberoende hade varit föremål för en bred översyn och att frågorna behandlades i regeringens proposition om en reformerad grundlag. Vidare hänvisade utskottet till den pågående utredningen om domstolar och domare. Mot den bakgrunden ansåg inte utskottet att det fanns skäl att särskilt utreda frågan om domares oavhängighet i förhållande till lönesättning.

Utskottets ställningstagande

Som framgår ovan pågår en utredning som ska resultera i ett förslag till lag om domstolar och domare. Enligt direktiven står det utredaren fritt att föreslå sakliga ändringar i de nuvarande bestämmelserna om domstolar och domare. Utskottet vill inte föregripa resultatet av detta arbete och avstyrker därför motionerna Ju350 och Ju357.

Skiljeförfaranden

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion med flera förslag om skiljeförfaranden.

Motionen

I motion Ju351 (M) yrkandena 1–3 begärs att flera olika frågor om skiljeförfaranden ska utredas. Motionären efterfrågar således en översyn av om det finns skäl att stärka rättssäkerheten för parterna i skiljeförfaranden, om förhörspersoner i skiljetvister ska höras under samma straffansvar som i allmänna domstolar och om det bör införas spärrar av något slag när det gäller kostnaderna i skiljeförfaranden.

Bakgrund

Sedan den 1 april 1999 gäller lagen (1999:116) om skiljeförfarande. När lagen tillkom ersatte den lagen (1929:145) om skiljemän och lagen (1929:147) om utländska skiljeavtal och skiljedomar.

Lagen om skiljeförfarande vilar på samma grundprinciper som de tidigare lagarna och betonar grundsatsen om parternas rätt till självbestämmande (prop. 1998/99:35 s. 42). Grundregeln är att parterna kan träffa skiljeavtal beträffande sådana tvister som de kan ingå förlikning om (1 §). När det gäller förhållanden mellan näringsidkare och konsument får dock ett skiljeavtal som huvudregel inte göras gällande om avtalet har ingåtts innan tvisten uppkom (6 §).

Ett skiljeförfarande inleds när en part tar emot en begäran om skiljedom. Parterna kan dock bestämma annat (19 §).

Skiljemännen ska handlägga tvisten opartiskt, ändamålsenligt och snabbt. De ska i sin handläggning följa vad parterna har bestämt, om det inte finns något hinder mot det (21 §).

Som en allmän regel gäller att parterna ska svara för bevisningen. Skiljemännen får inte ta upp ed eller sanningsförsäkran eller förelägga vite eller annars använda tvångsmedel för att skaffa in begärd bevisning (25 §). De kan däremot lämna tillstånd till en ansökan om en sådan åtgärd inför tingsrätten (26 §). Då ska rättegångsbalkens regler om bevisupptagning utom huvudförhandling tillämpas beträffande förhör. Vid bevisupptagningen ska skiljemännen få tillfälle att ställa frågor.

I lagen om skiljeförfarande finns utförliga bestämmelser om parternas skyldighet att betala ersättning till skiljemännen och om hur denna kostnad ska fördelas mellan parterna (37–42 §§).

I lagstiftningsärendet om lagen om skiljeförfarande uttalade justitieutskottet bl.a. följande (bet. 1998/99:JuU12 s. 9–10).

Skiljeförfarande är sedan lång tid en betydelsefull form för lösning av framför allt större kommersiella tvister. För Sveriges del gäller detta inte bara tvister inom riket; Sverige intar också en framskjuten plats bland de länder dit parter förlägger kommersiella tvister med internationell anknytning. Det är därför angeläget att lagregleringen i fråga om skiljeförfarande är ändamålsenligt utformad. Skiljemannalagen, som nu varit i kraft i nära sjuttio år, har efter hand kommit att i olika avseenden framstå som föråldrad. Det är därför ägnat att inge tillfredsställelse att en modern lagstiftning om skiljeförfarande nu läggs fram för riksdagen. Lagförslaget upprätthåller den grundläggande principen om parts-

autonomi, dvs. parternas frihet att i stor utsträckning bestämma förfarandets utformning. Genom att den av Förenta nationernas handelsrättskommission, UNCITRAL, utformade modellagen fått tjäna till ledning vid utarbetandet av åtskilliga bestämmelser torde också lagens användning i internationella sammanhang underlättas.

— — —

Utskottet vill instämma i Lagrådets bedömning att den föreslagna lagen bör kunna utgöra en god grund för ett skiljedomsväsende som även kan tillvinna sig internationella parternas förtroende. Utskottet tillstyrker alltså i princip regeringens förslag.

Utskottets ställningstagande

Enligt utskottet har det inte framkommit något som föranleder ett tillkännagivande från riksdagen när det gäller lagen om skiljeförfarande. Utskottet, som utgår från att regeringen följer tillämpningen av lagen och bevakar rättsutvecklingen på området, avstyrker motion Ju351 yrkandena 1–3.

Särskilt organ för prövning av ansökningar om resning

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår en motion med förslag om en oberoende resningsnämnd och en motion med förslag om en resningskommission.

Motionerna

I motion Ju206 (FP) föreslås att Justitiekanslern får i uppdrag att sätta samman en oberoende resningsnämnd med uppdrag att granska något eller några ifrågasatta domar som ”pilotfall”. Därefter bör en utvärdering göras varpå systemet med resningsnämnden eventuellt kan permanentas.

I motion Ju376 (KD) föreslås att behovet och utformningen av en resningskommission utreds. Enligt motionären skulle kommissionen vara fristående från andra rättsvårdande myndigheter och inrättas för granskning av de fall där en förnyad prövning begärs.

Bakgrund

Motionerna tar sikte på de fall då en tilltalad som blivit dömd i brottmål ansöker om resning till sin fördel.

Bestämmelserna om resning finns i 58 kap. rättegångsbalken. Sedan en dom i brottmål har vunnit laga kraft får resning beviljas till förmån för den tilltalade i vissa fall (2 §). Den som vill ansöka om resning ska göra det skriftligen hos hovrätten, om domen meddelats av tingsrätt, och i annat fall hos Högsta domstolen (4 §). I resningsansökan ska sökanden uppge bl.a. de bevis han eller hon vill åberopa och vad som ska styrkas med

varje bevis (5 §). Om resning beviljas ska rätten som huvudregel samtidigt förordna att målet åter ska tas upp vid den domstol som sist dömt i målet (7 §).

Under åren 2004–2006 bedrevs på Justitiekanslerns uppdrag ett tillsynsprojekt om rättssäkerheten i brottmål. Syftet var att ta reda på om rättssäkerheten är tillräckligt väl tillgodosedd i brottmålsprocessens olika delar, hos polis, åklagare och i domstol. Undersökningen skulle ta sin utgångspunkt i avslutade brottmål där personer hade frikänts efter att först ha dömts för brott i dom som vunnit laga kraft. Resultatet redovisades i rapporten *Felaktigt dömda*. I rapporten behandlas bl.a. frågan om att inrätta en oberoende resningsnämnd. Enligt rapporten bör det införas ett system där en fristående instans tar ställning till resningsansökan och i första hand avgör om den bör föranleda utredningsåtgärder eller inte. Beslutet om resning bör enligt rapporten fortfarande fattas av domstol i enlighet med de principer som redan gäller. Med anledning av rapporten överlämnade Justitiekanslern en skrivelse till justitieministern med förslag om att regeringen bl.a. ska låta utreda frågan om inrättande av en särskild resningsnämnd.

I maj 2009 tillsatte regeringen en utredning med uppdraget att utreda dels hur förundersökningarnas kvalitet bäst kan säkerställas, dels hur förfarandet i samband med ansökan om resning i brottmål kan förbättras. I Förundersökningsutredningens delbetänkande *Resningsförfarandet i brottmål – återupptagande av förundersökning och rätt till biträde* (SOU 2009:98) behandlas den sistnämnda frågeställningen. När en fråga om resning aktualiseras kan det finnas behov av utredningsåtgärder, t.ex. att hålla nya förhör med målsäganden eller att genomföra tekniska undersökningar. För att en åklagare ska få vidta sådana åtgärder måste den tidigare förundersökningen först tas upp på nytt. I delbetänkandet anförts bl.a. (s. 83–99) att nuvarande rättsläge (praxis) innebär att det ställs höga krav för att återuppta en förundersökning efter det att domen har vunnit laga kraft. Utredningen föreslår att förutsättningarna för att ta upp en förundersökning på nytt i ett resningsärende ska regleras i lag. I den föreslagna regleringen av återupptagande av en förundersökning i resningssyfte sätts kraven lägre jämfört med vad som gäller enligt nuvarande praxis. Härigenom skapas ett större utrymme för att återuppta en förundersökning i resningssyfte.

Förundersökningsutredningen föreslår också (s. 109–122) att det införs en rätt för den tidigare tilltalade att få en offentlig försvarare när en fråga om resning aktualiseras. Likaså ska ett brottsoffer kunna få ett målsägandebiträde utsett åt sig i ett resningsärende. Delbetänkandet bereds inom Regeringskansliet.

I april 2009 behandlade utskottet ett motionsyrkande om en oberoende resningsnämnd (bet. 2008/09:JuU24 s. 31–33). Utskottet underströk då att det är ett allvarligt problem att det har förekommit att oskyldiga personer dömts till ansvar för brott. Utskottet konstaterade med tillfredsställelse att regeringen avsåg att tillsätta en utredning som bl.a. skulle se över behovet

av förfaranderegler i anledning av en ansökan om resning i brottmål. Eftersom utskottet inte ville föregripa Regeringskansliets beredning avstyrktes motionen.

Utskottets ställningstagande

Liksom tidigare vill utskottet understryka att det är ett allvarligt problem att det har förekommit att oskyldiga personer har dömts till ansvar för brott. Utskottet vill emellertid inte föregripa regeringens beredning av de förslag om resningsförfarandet i brottmål som har lämnats i delbetänkande SOU 2009:98. Motionerna Ju206 och Ju376 avstyrks därför.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. **Översyn av rättshjälpslagen m.m., punkt 1 (S, MP, V)**
av Morgan Johansson (S), Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Mattias Jonsson (S), Agneta Börjesson (MP) och Jens Holm (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2010/11:Ju256, 2010/11:Ju268 och 2010/11:Ju295.

Ställningstagande

Rättsskyddet ska i första hand regleras av den egna försäkringen om man hamnar i en rättslig tvist och behöver ekonomisk hjälp. Därutöver finns rättshjälp för den som inte kan få rättslig hjälp på annat sätt. Både rättsskyddet och rättshjälpen är begränsade och räcker inte alltid till i komplicerade fall. Det förekommer att människor "trillar mellan stolarna". Detta kan leda till att den ena parten – ofta kvinnan – hamnar i ett underläge. Det förekommer att kvinnor avstår från att driva en bodelningsprocess till följd av rättshjälpsreglerna. I familjemål kan vidare kravet på särskilda skäl för att få rättshjälp ytterst innebära att den ena parten tvingas att stanna kvar i ett förhållande av ekonomiska skäl. Rättshjälpslagen bör ses över och anpassas till dagens problem och behov.

2. **Straffansvar för osanna uppgifter under förundersökningen, punkt 3 (SD)**
av Kent Ekeröth (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju250.

Ställningstagande

Att ljuga är inte en rättighet. Ändå är det inte straffbart att avsiktligt försvåra en brottsutredning genom att ljuga för förundersökningsledaren. Det är ett enormt slöseri med redan ansträngda resurser när en förundersökningsledare måste lägga ned tid och kraft på att kontrollera grundläggande fakta om en förhörsperson. Det kan t.ex. gälla personens identitet eller vilket förhållande han eller hon har till de medmisstänkta.

Genom att kriminalisera uppsåtliga lögner under förundersökningen skulle den misstänkte få incitament att tala sanning. Det borde utredas om det är möjligt att införa ett straffansvar för uppsåtligt försvårande av utredning.

3. Straffreduktion för den som medverkar till att lösa brott, punkt 4 (S, SD)

av Morgan Johansson (S), Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Kent Ekeröth (SD) och Mattias Jonsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju293 yrkande 5.

Ställningstagande

För att öka effektiviteten när det gäller stora och komplicerade mål borde straffets längd kunna reduceras för misstänkta personer som hjälper till att utreda brott som de är inblandade i.

4. Förundersökningsbegränsning, punkt 5 (S)

av Morgan Johansson (S), Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S) och Mattias Jonsson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 5 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju293 yrkande 6.

Ställningstagande

I stora mål om ekonomisk brottslighet kan den nuvarande förundersökningsplikten medföra att utredningen och rättsprocessen pågår i flera år. Möjligheterna till inskränkningar i förundersöknings- och åtalsplikten bör ses över.

5. Hemliga tvångsmedel, punkt 6 (SD)

av Kent Ekeroth (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju344 yrkandena 4 och 5.

Ställningstagande

Hemliga tvångsmedel kan vara avgörande för att klara upp allvarliga brott. Till följd av hur reglerna är utformade är det vanligtvis inte tillåtet att använda hemliga tvångsmedel i förundersökningar om övergrepp i rättssak eller mened. Såväl övergrepp i rättssak som mened är emellertid allvarliga brott som hotar rättsväsendet. Det kan därför finnas skäl att göra det möjligt att använda hemliga tvångsmedel i förundersökningar om dessa brottstyper. Den frågan bör utredas noggrant och med beaktande av integritets- och rättssäkerhetsaspekter.

6. Enklare regler för kameraövervakning, punkt 8 (SD)

av Kent Ekeroth (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju279.

Ställningstagande

Dagens regelverk för tillstånd att sätta upp övervakningskameror upplevs ofta som krångligt och det är svårt att få tillstånd. Det beror delvis på det starka skyddet för den personliga integriteten. Integritetsfrågorna måste emellertid balanseras mot trygghetsaspekten. Möjligheten att förenkla reglerna för kameraövervakning av brottsutsatta områden bör ses över.

7. Anonyma vittnen i domstol, punkt 11 (SD)

av Kent Ekeröth (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju263 yrkande 2.

Ställningstagande

Regelbundet uppmärksammas hur vittnen tar tillbaka sina uppgifter efter hot. När vittnen på så sätt skräms till tystnad är det ett angrepp på rättsstaten och demokratin. Ett sätt att minska risken för att vittnen hotas kan vara att öppna upp för möjligheten att vittna anonymt. Detta bör utredas.

8. Ett minskat nämndemannainflytande, punkt 12 – motiveringen (SD)

av Kent Ekeröth (SD).

Ställningstagande

Sverigedemokraterna kan inte instämma i det som majoriteten anför om vikten av att nämndemannakåren så långt det är möjligt speglar Sveriges befolkning. Enligt Sverigedemokraterna ska kompetensen och inget annat vara avgörande.

9. Nämndemännens ersättning, punkt 13 (S, V)

av Morgan Johansson (S), Kerstin Haglö (S), Christer Adelsbo (S), Elin Lundgren (S), Anna Wallén (S), Mattias Jonsson (S) och Jens Holm (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2010/11:Ju284, 2010/11:Ju314, 2010/11:Ju413 och 2010/11:Ju414.

Ställningstagande

Höjningen 2007 av nämndemännens arvode från 300 kr till 500 kr per förhandlingsdag var mycket välkommen. Samtidigt infördes emellertid ett halvdagsarvode på 250 kr, vilket ledde till att nämndemännens faktiska ersättning vid halvdagstjänstgöring sänktes. Detta kan ha motverkat den

positiva effekt som arvodeshöjningen förväntades få på rekryteringen. Det är viktigt att följa upp effekterna av det nya arvodessystemet och se hur detta har påverkat rekryteringen av nya nämndemän.

10. Pensionsåldern för justitieråd, punkt 14 (SD)

av Kent Ekeröth (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 14 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:Ju350.

Ställningstagande

Arbetet som justitieråd är speciellt. Erfarenheten betyder särskilt mycket och en annan viktig aspekt är domstolskontinuiteten. Omsättningstakten bör inte vara för hög. Samtidigt bör man inte sitta i någon av de högsta instanserna innan man har tillägnat sig en betydande erfarenhet. Det förefaller mot den bakgrunden vara motiverat att tillåta justitieråd att vara kvar till i vart fall 70 års ålder och kanske rent av till 72 eller 75 års ålder.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010

2010/11:K402 av Sten Bergheden (M):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att undersöka möjligheten att ge rätt till rätts-hjälp även i fastighetsdomstolar.

2010/11:Ju206 av Maria Lundqvist-Brömster (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en oberoende resningsnämnd.

2010/11:Ju223 av Maria Abrahamsson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av nämndemannasystemet.

2010/11:Ju225 av Maria Abrahamsson (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en försöksverksamhet med tv-sända rättegångar.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att avskaffa det generella fotograferingsförbudet i våra domstolar.

2010/11:Ju228 av Sten Bergheden (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att göra en översyn av enskildas rätt till rättshjälp i förvaltningsrättsliga mål.

2010/11:Ju250 av Anders Hansson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att undersöka möjligheten att göra det straffbart att ljuga i en förundersökning.

2010/11:Ju254 av Christer Winbäck (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av rättshjälp för dem som drabbats av kränkande särbehandling.

2010/11:Ju256 av Susanne Eberstein (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om allmän rättshjälp vid bodelning.

2010/11:Ju263 av Louise Malmström och Johan Löfstrand (båda S):

2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att få vittna anonymt.

2010/11:Ju268 av Catharina Bråkenhielm (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över lagen om rättshjälp.

2010/11:Ju279 av Thomas Finnborg m.fl. (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över möjligheten till en regelförenkling när det gäller tillstånd för övervakningskameror.

2010/11:Ju283 av Hans Rothenberg och Cecilie Tenfjord-Toftby (båda M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av fotoförbudet i rättssalar.

2010/11:Ju284 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om nämndemännen.

2010/11:Ju293 av Morgan Johansson m.fl. (S):

5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om straffreduktion för dem som medverkar till att lösa brott.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förundersökningsbegränsning.

2010/11:Ju295 av Jennie Nilsson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över rättshjälpslagen så att den anpassas till dagens förhållanden när det gäller vårdnadstvister och liknande.

2010/11:Ju304 av Anders Åkesson och Roger Tiefensee (båda C):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en lagändring när det gäller krav på tillstånd vid användning av åtelkamera.

2010/11:Ju314 av Helén Pettersson i Umeå och Isak From (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om höjt arvode till nämndemän och ledamöter.

2010/11:Ju344 av Andreas Norlén (M):

4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av möjligheterna att använda hemliga tvångsmedel vid brotten mened och övergrepp i rättssak.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av möjligheterna att använda hemlig teleavlyssning även då den misstänktes identitet inte är känd av de rättsvårdande myndigheterna.

2010/11:Ju350 av Andreas Norlén (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om höjd pensionsålder för justitieråd.

2010/11:Ju351 av Andreas Norlén m.fl. (M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av rättssäkerheten för parterna i skiljeförfaranden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av reglerna om avläggande av ed och sanningsförsäkran i samband med skiljeförfaranden.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av reglerna om kostnaderna för skiljeförfaranden.

2010/11:Ju357 av Tuve Skånberg (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda gränsdragningsproblemen avseende domares löner i förhållande till kraven på domstolarnas oavhängighet.

2010/11:Ju359 av Penilla Gunther (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om tidsfristen för särskilda företrädare för barn.

2010/11:Ju376 av Otto von Arnold (KD):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att se över behovet av en resningskommission.

2010/11:Ju413 av Clas-Göran Carlsson m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av den ekonomiska ersättningen till nämndemän.

2010/11:Ju414 av Christer Engelhardt m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ersättning för uppdrag som nämndeman.